

Ewa Turkowska

Opublikowane w: Malinowska, Urszula (red.): *Interdyscyplinarność w glottodydaktyce. Język – literatura – kultura. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa Instytutu Neofilologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock/ Soczewka 14-15 maja 2007.* Wydawnictwo PWSZ Płock 2007, str. 193-200.

Praca z tekstem literackim na lekcji języka obcego. Rozwijanie sprawności produktywnych i kompetencji kulturowej¹.

Zastosowanie tekstów literackich dla potrzeb nauczania języka obcego należy do obszaru zainteresowania dwóch dydaktyk przedmiotowych: dydaktyki literatury i glottodydaktyki.

Dydaktyka literatury zajmuje się procesem kształcenia literackiego człowieka w warunkach szkolnych: celami tego procesu, jego sensem kulturowym i społecznym, treściami i metodami. Pierwotnym obszarem zainteresowania dydaktyki literatury jest nauczanie literatury w języku ojczystym w szkołach podstawowych i średnich w kraju ojczystym. W warunkach obcojęzycznych i obcokulturowych, czyli poza granicami kraju, w którym powstaje literatura danego narodu, kontakt z dziełem literackim w szkole ma miejsce na lekcji języka obcego lub na lekcji literatury na studiach neofilologicznych. Oba te obszary zastosowania dydaktyki literatury wykazują szereg podobieństw, ale i różnic, do których należą m. in. odmienne cele lekcji i odmienne kryteria doboru tekstów.

Przedmiotem moich niniejszych rozważań jest ten obszar dydaktyki literatury obcojęzycznej, który wchodzi w zakres glottodydaktyki i zajmuje się zastosowaniem tekstów literackich dla potrzeb nauczania języka obcego i obcej kultury.

Przesłanki teoretyczne i zasady współczesnej dydaktyki tekstu literackiego

Praca z tekstem literackim była w dydaktyce języka obcego przez długie lata traktowana marginalnie. W kolejnych koncepcjach metodycznych nie udało się aż do lat 80-tych ubiegłego stulecia wypracować osobnego podejścia do tekstu literackiego dla potrzeb nauczania języka obcego. Teksty literackie traktowano na równi z tekstami użytkowymi i stosowano do pracy z nimi te same typy ćwiczeń, co do tekstów nie-literackich. Repertuar metodyczny był bardzo skromny, typowe zadania ograniczały się do opowiedzenia treści

¹ Niniejszy artykuł oparty jest na mojej publikacji książkowej (Turkowska 2006), w której zawarta jest obszerna bibliografia. Dlatego dla potrzeb niniejszego artykułu, w którym jest miejsce tylko na krótkie zasygnalizowanie niektórych zagadnień, rezygnuję z przedstawienia szerszej bibliografii, odsyłając zainteresowanych czytelników do wymienionej monografii.

tekstu, odpowiedzi na pytania do tekstu, uporządkowania fragmentów tekstu według kolejności oryginału czy ćwiczeń typu prawda-falsz. Przy pomocy tekstów literackich rozwijano głównie rozumienie tekstu czytanego, kompetencję leksykalną i gramatyczną.

Przełom w podejściu do tekstów literackich nastąpił w wyniku zmian w kilku dziedzinach nauki: literaturoznawstwie, dydaktyce ogólnej, dydaktyce literatury ojczystojęzycznej i glottodydaktyce. Omówię je na przykładzie zmian na gruncie niemieckim.

W latach 70-tych ubiegłego wieku nastąpiła w niemieckim literaturoznawstwie tzw. „zmiana paradygmatu”. Wcześniejsze zainteresowania badaczy ogniskowały się wokół badań tekstu. W wyniku aktywności literaturoznawców z tzw. szkoły konstanckiej, głównie H.R. Jaussa i W. Isera, punkt ciężkości badań przesunął się w kierunku czytelnika i jego aktywności podczas lektury tekstu literackiego. Paradygmat „tekst” zastąpiony został przez paradygmat „czytelnik”. Badacze odkryli wielopoziomą, skomplikowaną aktywność czytelnika podczas kontaktu z tekstem literackim. Główna teza tego kierunku literaturoznawstwa, zwanego w Niemczech „estetyką recepcji” (Rezeptionsästhetik), brzmiała: czytelnik jest współautorem tekstu literackiego, gdyż dzięki swojej aktywności w czasie lektury uzupełnia istniejące w nim „puste miejsca” (Leerstellen) i przez to nadaje tekstowi sens.

Przekonanie to odbiło się donośnym echem w niemieckiej dydaktyce literatury ojczystej. Nastąpił w niej odwrót od interpretacji tekstu na lekcji na korzyść produkcji przez uczniów własnych tekstów, uzupełniających tekst oryginalny. Tendencję tą wsparła dydaktyka ogólna, lansująca model lekcji zorientowanej na działanie (der Handlungsorientierte Unterricht), w której obok aktywności kognitywnej ucznia znalazły miejsce działania manualne i emocjonalne zaangażowanie w produkcję materialnych (lub nie-materialnych) wytworów, będących wynikiem procesu dydaktycznego (postery, kolaże, rysunki, gazetki ścienne, słuchowiska, przedstawienia teatralne, wywiady i in.). W ramach dydaktyki literatury w Niemczech powstał nowy model „lekcji literatury zorientowanej na działanie”, która oddziaływała także na podejście do tekstu literackiego w dydaktyce języka obcego.

Zainteresowanie tekstem literackim wzmogło się także pod wpływem interkulturowego podejścia w glottodydaktyce, w którym podkreślano wagę znajomości kultury kraju języka docelowego, do której zaliczano także literaturę. Dydaktycy zauważyli, że teksty literackie mogą być doskonałym źródłem wiedzy krajoznawczej. Ich wyższość nad tekstami „rzeczowymi” przejawia się w subiektywnym, emocjonalnym i wartościującym

przedstawieniu realiów kraju języka docelowego, co stwarza podobieństwo do przeżywania obcej kultury podczas pobytu w obcym kraju. Takie przedstawienie rzeczywistości skłania do wyrażania własnych poglądów i odczuć, którym uczniowie mogą dać wyraz na lekcji języka obcego.

Omówione powyżej tendencje rozwojowe spowodowały radykalne zmiany w podejściu do pracy z tekstem literackim. Odkryto, że na lekcji należy wydobyć na światło dzienne ukrytą dotychczas aktywność czytelnika, zmierzającą do uzupełnienia tekstu oryginalnego i nadania mu sensu. W tym celu potrzebna jest w ramach glottodydaktyki osobna dydaktyka tekstu literackiego, gdyż teksty literackie różnią się od użytkowych pod względem **formy, języka, stosunku do pozatekstowej rzeczywistości oraz sposobu przekazu treści i intencji wypowiedzi.**

Zasady współczesnej dydaktyki literatury dla potrzeb nauki języka obcego wywodzą się więc z trzech źródeł: estetyki recepcji, koncepcji lekcji zorientowanej na działanie (dydaktyka ogólna) i podejścia interkulturowego (glottodydaktyka). Oto niektóre z nich:

1. Tekst literacki nie istnieje „sam w sobie”, lecz wyłącznie jako tekst czytany przez konkretnego czytelnika. Istotą pracy z tekstem literackim jest aktywność ucznia-czytelnika. Ponieważ czytelnik jest współautorem tekstu, ma prawo do jego uzupełnienia, przetwarzania, zmieniania. Podstawą pracy z tekstem jest więc ingerencja czytelnika w tekst oryginalny, uzupełnienia „pustych miejsc” w tekście i antycypacja dalszego przebiegu zdarzeń.
2. Tradycyjnie rozumiana analiza i interpretacja tekstu literackiego nie są na lekcji języka obcego najistotniejsze. Ich zadaniem jest wyzwalanie językowej aktywności ucznia, tworzenie okazji do swobodnych wypowiedzi, ocen, dyskusji i wymiany poglądów.
3. Praca nad tekstem literackim służy w pierwszym rzędzie celom językowym, głównie rozwijaniu sprawności produktywnych: mówienia i pisania. Celami drugorzędnymi są rozwijanie sprawności czytania i słuchania, kompetencji leksykalnej i gramatycznej.
4. Tekst literacki służy poznaniu obcej kultury, daje wgląd w życie i mentalność mieszkańców kraju języka docelowego, umożliwia partycypację w jego kulturze. Należy więc traktować tekst literacki jako okazję do rozszerzenia wiedzy uczniów z zakresu krajoznawstwa.
5. Obcojęzyczny tekst literacki powstaje w odmiennej kulturze i operuje innym systemem wartości. Lektura takiego tekstu poza granicami kraju, w którym powstał, zwraca uwagę

na jego odmiennosc. Tę cechę wykorzystuje się z jednej strony jako bodziec do produkcji językowej (dyskusja, prezentacja poglądów, pisanie komentarza), z drugiej – do realizacji celów wychowawczych. Porównanie własnych i obcych poglądów uczy szacunku dla odmiennych wartości i tolerancji.

6. Podstawą pracy nad tekstem literackim są metody zorientowane na działanie, aktywizujące zarówno intelekt ucznia, jak i jego emocje oraz czynności manualne. Uczeń przyswaja wiedzę „całym sobą”, przez wszystkie zmysły.
7. Aktywna działalność ucznia podczas pracy nad tekstem literackim polega głównie na pisemnej i ustnej produkcji własnych tekstów w języku obcym przy wykorzystaniu wrodzonej kreatywności, pomysłowości i fantazji.
8. Dydaktyczny plan pracy nad tekstem literackim tworzą produkty powstałe w wyniku działalności uczniów. Są to przedmioty (gazetki ściennie, listy czytelników do redakcji, ulotki, kolaże, plakaty, filmy wideo, scenariusze sztuki, słuchowisko) lub produkty niematerialne (przedstawienie teatralne, wywiady, żywe obrazy). Do ich wykonania uczniowie angażują całą swoją wiedzę językową.

2. Pożytki z zastosowania tekstu literackiego na lekcji języka obcego

Zarówno z perspektywy uczniów, jak i nauczycieli istnieje wiele powodów, aby pracować z tekstami literackimi na lekcji języka obcego.

Praca z tekstem literackim pozwala na **efektywniejsze nauczanie i uczenie się języka**:

- Teksty literackie są przykładem estetycznej formy językowej. Zawierają środki stylistyczne i formy wyrazu, jak np. przenośnie, wieloznaczności, których brak jest w języku potocznym i tekstach użytkowych. Jeśli jako nadrzędny cel akwizycji języka przyjmujemy najszerzej rozumianą kompetencję językową, to nie może w niej zabraknąć zdolności recepcji tekstu poetyckiego.
- Teksty literackie są szczególnie dogodną okazją do rozwijania sprawności produktywnych: mówienia i pisania. Są one szczególnie trudne do ćwiczenia w warunkach szkolnych i nauczyciele niekiedy rezygnują z nich. Dzięki odpowiedniej pracy z tekstem literackim rozwijanie sprawności mówienia i pisania może być wyjątkowo efektywne i przyjemne.

- Odpowiedni dobór metod pracy z tekstem literackim pozwala na przeprowadzenie lekcji integrującej wszystkie cztery sprawności językowe: czytanie, słuchanie, mówienie i pisanie. Odpowiada to naturalnemu użyciu języka w codziennej komunikacji.
- Podczas pracy nad tekstem literackim aktywizowane i rozwijane są oba obszary kompetencji językowej: kompetencja gramatyczna i leksykalna. Praca z tekstem literackim jest jednocześnie nader intensywną i kompleksową pracą językową.

Praca z tekstem literackim przynosi **korzyści dydaktyczno-metodyczne**:

- Teksty literackie apelują do emocji czytelnika, który identyfikuje się z bohaterami i ich problemami. Uczniowie wypowiadają się na te tematy o wiele chętniej niż w przypadku tekstów użytkowych: spierają się, przekonują, dyskutują, opowiadają wymyślone przez siebie historyjki. W klasie powstają dzięki temu autentyczne sytuacje komunikacyjne. Nie odgrywa się tu z góry przewidzianych ról, jak w scenkach dialogowych.
- Kreatywna praca uczniów w grupach i parach, w którą uczniowie angażują swoje emocje i dają upust fantazji przebiega w bezstresowej, swobodnej atmosferze, bez przymusu i strachu przed mówieniem. Taka atmosfera uczenia się jest szczególnie korzystna dla przyswajania wiedzy, o czym przekonuje psychologia uczenia się.
- Praca nad tekstem literackim jest najczęściej dla uczniów czymś nowym, niecodziennym. Taka sytuacja budzi ciekawość, rodzi dużą motywację do aktywnego uczestnictwa w lekcji. Częste stosowanie tekstów literackich przynosi w konsekwencji większą motywację do nauki języka obcego.
- Praca nad tekstem literackim według wytycznych współczesnej dydaktyki literatury oznacza przeprowadzenie lekcji otwartej, zorientowanej na ucznia, aktywizującej wszystkie drogi przyswajania wiedzy – czyli umożliwia nowoczesne nauczanie według najnowszych osiągnięć dydaktyki języka obcego.

Odnosnie **rozwoju osobowości ucznia** podkreśla się następujące korzyści:

- Kontakt z literaturą jest niezbędny z pedagogicznego i wychowawczego punktu widzenia. Uczniowie zapoznają się z pozytywnymi postawami jak tolerancja czy niesienie pomocy. W dzisiejszej sytuacji wychowawczej młodego pokolenia rola pozytywnych wzorców jest szczególnie istotna.
- Takie zadania jak wymyślanie własnych historii, dalszego ciągu tekstu, zmiana narratora, pisanie wiersza, wywiadu czy opowiadania rozwijają kreatywne myślenie i

skłaniają do refleksji na temat otaczającej rzeczywistości. Oznacza to dalszy rozwój osobowości ucznia oraz rozszerzenie jego wiedzy o świecie.

Omawianie tekstów literackich spełnia także **funkcje krajoznawcze**:

- Razem z językiem obcym przekazujemy obcą kulturę. Teksty literackie są częścią tradycji i kultury kraju języka docelowego, umożliwiają wgląd w życie literackie jakiegoś narodu. W ten sposób przyczyniają się do rozwoju kompetencji kulturowej i dialogu między kulturami.
- Teksty literackie zawierają wiele informacji krajoznawczych i historycznych. Te nie są jednak przekazywane rzeczowo i obiektywnie, jak w tekstach użytkowych, lecz pośrednio, w szerokim kontekście, subiektywnie i wartościująco. Taki sposób podawania informacji apeluje do emocji czytelnika, jest przez to dla niego bardziej interesujący i skłania do polemiki.
- Konfrontacja z obcą kulturą i tradycją prowadzi do relatywizacji własnych przekonań i likwidacji uprzedzeń i stereotypów, do lepszego zrozumienia obcych kultur i tolerancji. Te wartości są podstawą pokojowego współżycia przedstawicieli różnych kultur w obrębie jednego społeczeństwa. Dlatego w dzisiejszym świecie należy uznać je za jeden z najważniejszych celów wychowawczych. Praca z tekstami literackimi może przyczynić się do osiągnięcia tego celu.

3. Cele pracy z tekstem literackim na lekcji języka obcego

Współczesna dydaktyka literatury uważa za główne cele pracy z tekstem literackim rozwijanie sprawności produktywnych: pisania i mówienia oraz przekazywania wiedzy krajoznawczej i historycznej o kraju języka docelowego na lekcji języka obcego.

Najważniejszym celem pracy z tekstem literackim jest rozwój kompetencji językowej. Spośród czterech sprawności językowych należy w pierwszym rzędzie rozwijać **sprawności produktywne: mówienie i pisanie**. Teksty literackie stanowią wyjątkowo dobrą okazję do ćwiczenia tych sprawności w sposób efektywny, motywujący i interesujący. Zadania angażują osobowość ucznia, jego emocje i zainteresowania. Rozwijaniu sprawności mówienia służą zadania takie jak opowiadanie historyjek wymyślonych na dany temat, argumentowanie za i przeciw, dokończenie opowiadania, komentarz do treści, „monolog wewnętrzny” i wiele innych.

Rozwijaniu sprawności pisania służy pisanie dalszego ciągu tekstu, „pamiętnika” bohatera opowiadania, ponowne opisanie treści z perspektywy innego narratora, listy do bohatera tekstu itp.

Spośród sprawności receptywnych szczególną rolę odgrywa czytanie ze zrozumieniem, gdyż od zrozumienia tekstu zależy powodzenie w dalszej pracy nad nim. Dydaktycy literatury są jednak zgodni co do tego, że przy czytaniu tekstów literackich nie należy traktować czytania ze zrozumieniem jako celu nadrzędnego, samego w sobie. Podczas czytania ważne jest zrozumienie tekstu tylko w takim stopniu, który umożliwia uczniowi wykonanie ćwiczeń.

Z problemem rozumienia łączy się praca nad słownictwem. Także i ona uważana jest obecnie za cel podrzędny. Wybrane jednostki leksykalne, które uczeń powinien wprowadzić do swojego aktywnego słownictwa, można utrwalić, ale dopiero w ostatniej fazie lekcji, po prezentacji całego tekstu.

Dydaktycy literatury nie zalecają obecnie pracy nad gramatyką przy okazji kontaktu z literaturą.

Kontakt z literaturą w języku obcym powinien rozszerzać kształcenie literackie, które ma miejsce na lekcjach literatury ojczystej. Na lekcji języka obcego uczniowie uzupełniają swoją wiedzę z literatury o informacje odnoszące się do omawianego tekstu, np. o autorach, gatunkach literackich, poszczególnych dziełach czy epokach. Cel ten jest istotny, gdyż wraz z językiem nauczamy kultury danego kraju. Musimy jednak zdawać sobie sprawę z tego, że nie każdy tekst stwarza nam okazję do jego realizacji.

W pracy z tekstem literackim niezmiernie ważne jest, aby uczniowie mieli okazję do odczucia przyjemności, jaką jest obcowanie z literaturą jako dziedziną sztuki. Nawet na poziomie początkującym można, przy odpowiednim oborze tekstów, zwrócić uwagę uczniów na piękno literackiego języka, poetyckiego wyrazu i w ten sposób uwzględnić artystyczną wartość literatury.

Równie ważna jest popularyzacja czytelnictwa. Czytanie książek jest coraz mniej popularne, literatura znika ze świadomości młodego pokolenia. Tym samym zanika również podstawa kultury i samoświadomości narodu. Szkoła musi przeciwdziałać temu niepokojącemu zjawisku. Także i na lekcji języka obcego można i należy pokazać młodym ludziom, że kontakt z literaturą jest przyjemnością i pożytkiem. Dzięki odpowiedniemu

doborowi tekstów budzimy także zainteresowanie literaturą i kulturą kraju języka docelowego i wzmacniamy motywację do uczenia się języka.

4. Kryteria wyboru tekstów literackich na lekcję języka obcego

Istnieją trzy grupy kryteriów, którymi kierujemy się przy wyborze tekstu literackiego na lekcję. Poniżej przedstawiam je w tabelarycznym skrócie.

Kryterium UCZEŃ	Kryterium TEKST	Kryterium CELE LEKCJI
Poziom wiedzy językowej	Niewielka objętość tekstu	Zachęta do wypowiedzenia własnego zdania, zajęcia stanowiska, dyskusji
Ogólna wiedza o świecie, doświadczenie życiowe uczniów	Prosta, przejrzysta struktura	Możliwość identyfikacji z postaciami literackimi lub krytyki ich postaw, poglądów, poczynań
Wiedza krajoznawcza	Łatwo rozpoznawalna problematyka i przesłanie tekstu	Możliwość produktywnej pracy z tekstem: antycypacji dalszych wydarzeń, tworzenia hipotez, uzupełniania luk, wymyślanie dalszego ciągu itp.
Zainteresowania	Wartka akcja	Informacje krajoznawcze
Doświadczenie w pracy z tekstami literackimi	Odpowiednia budowa tekstu: punkty kulminacyjne, punkty zwrotne, „puste miejsca”, otwarte zakończenie	Możliwość rozszerzenia wiedzy o literaturze
	Standardowy język	Możliwość realizacji celów wychowawczych
	Wysoka wartość estetyczna wypowiedzi literackiej	

5. Metody pracy z tekstem literackim

Dorobek metodyczny dydaktyki literatury jest niezwykle bogaty. Na gruncie niemieckim istnieją wręcz obszerne katalogi metod możliwych do zastosowania podczas pracy z tekstem literackim. Najliczniejszą grupę tworzą metody kreatywnego pisania:

- Pisanie tzw. „tekstów równoległych” według wzoru tekstu oryginalnego. Zachowana zostaje forma lub struktura opowiadania oryginału, zmianie ulega jego treść. Do tej grupy należą m.in.:

---pisanie wierszy według wzoru oryginału,

---pisanie innego zakończenia tekstu,

---napisanie tekstu z perspektywy innego narratora,

---przeniesienie akcji w przeszłość, przyszłość, do innego kraju i in.

➤ Pisanie tekstów ingerujących bezpośrednio w tekst oryginalny, uzupełniających go:

---uzupełnianie „pustych miejsc” w tekście: dopisywanie pominiętych dialogów, opisów miejsc, osób, uczuć figur literackich,

---dopisywanie dodatkowych wypowiedzi figur literackich: pisanie „monologu wewnętrznego” bohatera tekstu, pamiętnika jednego z bohaterów.

➤ Zmiana formy lub struktury tekstu oryginalnego przy zachowaniu tej samej treści, np.:

---przedstawienie historii w formie pamiętnika jednej z figur literackich występujących w tekście,

---zmiana gatunku tekstu (np. napisanie bajki w formie artykułu gazetowego lub odczytanie jej jako wiadomości w dzienniku radiowym),

---przerobienie opowiadania, baśni czy bajki na słuchowisko, skecz, scenkę dramatyczną.

➤ Wymyślanie tekstów w formie określonego gatunku literackiego, np. baśni, bajki.

➤ Pisanie komentarzy do tekstu oryginalnego.

➤ Pisanie tekstów dodatkowych, wychodzących poza treści przedstawione w oryginale:

---napisanie, co wydarzyło się przed lub po zdarzeniach przedstawionych w tekście oryginalnym,

---napisanie listu do jednego z bohaterów tekstu,

---przeprowadzenie wywiadu z wybranym bohaterem.

W większości wymienionych powyżej metod pisanie można zastąpić mówieniem.

Następna grupa to metody przedstawień teatralnych:

➤ przerobienie tekstu narracyjnego (np. bajki, w całości lub wybranych scen) na przedstawienie teatralne,

➤ improwizowane odgrywanie ról wybranych bohaterów w wybranych scenach,

➤ budowanie żywych obrazów przedstawiających wybrane sceny i sytuacje z tekstu,

➤ pantomimiczne przedstawienie wybranych scen i sytuacji.

Pozostałe metody zorientowane na działanie, które można zastosować w pracy z tekstem literackim, to m. in.:

- graficzno-obrazowe przedstawienie treści tekstu, przebiegu akcji (obrazki, fotografie, plakaty, kolaże obrazkowe lub tekstowo-obrazkowe wykonywane przez uczniów),
- dopasowanie fragmentów tekstu do obrazków (ilustracji treści lub obrazów przedstawiających skojarzenia z osobami lub sytuacjami),
- znajdowanie właściwej kolejności tekstu rozciętego na fragmenty (rozsypanka tekstowa),
- przeprowadzenie zgadywanki, konkursu na temat treści tekstu,
- opracowanie przez uczniów gry planszowej do treści tekstu, w którą grają inni uczniowie.

Ważnym zagadnieniem metodycznym jest podział lekcji na odpowiednie fazy procesu dydaktycznego, które muszą odpowiadać fazom recepcji tekstu przez czytelnika. Są to:

1. Faza przygotowania do recepcji tekstu, w której należy wzbudzić zainteresowanie tekstem i rozszerzyć wiedzę ucznia, konieczną do zrozumienia tekstu (historyczną, realioznawczą, literacką, leksykalną).

2. Prezentacja tekstu z ćwiczeniami towarzyszącymi. Tekst narracyjny prezentowany jest w częściach, co umożliwia postawienie zadań w celu produkcji tekstów dodatkowych przez uczniów.

3. Interpretacja tekstu. Punktem wyjścia jest spontaniczna reakcja czytelnika na tekst i jego „naiwna” interpretacja z perspektywy własnego doświadczenia życiowego. Dalszy krok stanowić może pogłębiona interpretacja pod kierunkiem nauczyciela.

4. Dalsza praca, rozszerzająca słownictwo, sprawności produktywne, wiedzę realioznawczą. Punktem wyjścia do ćwiczeń jest tekst, który ulega dalszym przemianom. Jest to odpowiedni moment do przekazania wiedzy krajoznawczej, historycznej i literackiej, tworzącej kontekst omawianego utworu.

Jak widać z powyższego, z konieczności bardzo skrótowego zarysu zagadnień związanych z dydaktyką tekstu literackiego, ma ona swoje źródła w kilku dziedzinach wiedzy. Dopiero uwzględnienie ich wszystkich pozwala na pełne wykorzystanie na lekcji języka obcego potencjału dydaktycznego, jaki jest ukryty w tekstach literackich.

Bibliografia

Turkowska Ewa (2006). *Literarische Texte im Deutschunterricht. Theorie und Praxis*. Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, Radom.